Arşiv Dünyası

TÜRK ARŞİVCİLER DERNEĞİ'NİN HAKEMLİ DERGİSİDİR. | Temmuz 2008 / SAYI: 11

THE ARCHIVE WORLD IS A PEER-REVIEWED JOURNAL OF
THE ASSOCIATION OF TURKISH ARCHIVIST

TARİHÎ ŞAHSİYETLER:

GEÇMİŞ MİRASIMIZI YANSITAN AYNALAR...

THE HISTORICAL CHARACTERS:
THE MIRRORS WHO REFLECT OUR PAST HERITAGE

Bir disiplin olma sürecinde arşivcilik (Archivism in the Process of Being a Discipline) - Yard. Doç. Dr. İshak KESKİN

Mehmed Zeki Pakalın'ın hayatı, şahsiyeti ve eserleri (Mehmed Zeki Pakalın's Life, Personality and Works) - Sevgi AĞCA

Prof. Dr. İlber Ortaylı ile mülâkat (An Interview with Prof. İlber Ortaylı) - Dr. Mustafa KÜÇÜK

Yaşayan En Eski Arşivcimiz; Turgut Işıksal (The oldest Archivist alive: Turgut Işıksal) - Sinan ÇULUK

Edhem Paşa Rum muydu? (Edhem Pasha, a Rum?) - Prof. Dr. Edhem ELDEM

Osmanlı Arşivi'nde bir filolog: Mehmet Fethi Atay (1919-2004) - Filiz ATAY-Yusuf İhsan GENÇ

(A Philologist in the Ottoman Archives: Mehmed Fethi Atay) (1914-2004)

Anadolu'da bulunan ilk arşiv belgeleri (The First Archival Documents in Anatolia) - Yrd. Doç. Dr. Dündarali KILIÇ

Dosya tasnif planı geliştirirken fonksiyonun kullanılması - Yard. Doç. Dr. Niyazi ÇİÇEK

(Making Use of the Function During the Progress of File-Classification Plan)

Sultan İkinci Abdülhamid döneminde verilen bir idam kararının bürokratik gelişimi - Yard. Doç. Dr. Murat CANDEMİR

(The Bureaucratic Progress of a Death Penalty Case in the Period of Abdulhamid The Second)

Bir Osmanlı aydınının kimlik arayışı: Sâtı Bey'in Osmanlıcılıktan Arap milliyetçiliğine geçiş serüveni - Prof. Dr. Tufan BUZPINAR

(An Ottoman Intellectual's Search for His Identity: Sâtı Bey's Transition Story From Ottomanism to Arabian Nationalism)

Belgeler Işığında 1915'teki Ermeni olayları (Armenian incidents in 1915 under the light of documents) - S. Âbid PUR (Terc. İbrahim KÜRELİ)

Abdülhamid'in Hicaz'a sürgün edilen Harem ağaları - Nazmi EROĞLU

(Sultan Abdulhamid the Second's Eunuchs Who Were Exiled to the Hejaz)

Bir padişah kızı: Naime Sultan (A Sultan's Daughter: Naime Sultan) - Betül Kübra BAĞÇE

Uşşâkîzâde Seyyid İbrahim Hasîb Efendi (Uşşâkkizade Seyyid İbrahim Hasib Efendî) - Dr. Raşit GÜNDOĞDU

İbnülemin Mahmud Kemal'in Sabih romanının değerlendirilmesi - Dr. Nureddin GEMİCİ

(The Analysis of Ibnülemin Mahmud Kemal's "Sabih" Novel)

Osmanlı siyasî kültüründe Türk kavramı ve Türklük - Orhan SAKİN

(The Concept of Turk and Turkism In the Ottoman Political Culture)

Hattat Hafız Osman Efendi (1642-1698) (Calligraper and Hafiz Osman Efendi) (1642-1698) - Talip MERT

Prof. Dr. Ali İhsan Gencer'in hayatı ve eserleri - Metin ÜNVER

The Life and Works of Prof. Dr. Ali Ihsan Gencer

Son Osmanlı Askeri: Gazi Yakup Satar (The Last Ottoman Soldier: Gazi Yakup Satar) - Muzaffer ALBAYRAK

Ahmed Cevdet Paşa'nın Patrikhane'ye ve dönemin bazı hâdiselerine dair bir lâyihası - Hanife KARASU

(Ahmed Cevdet Pasha's Report about the Patriarchate and Some Events of That Period)

Kaynar su ve suçların şahsîliği kâidesi - Sinan ÇULUK

(The Rule of the Crimes' Individuality and a Sample Event)

Sultan Mehmed Reşad'ın Çanakkale gazeline yazılan tahmisler ve Yahya Kemal Beyatlı - Hayrettin MERAL

(The Tahmises Written to Sultan Mehmed Reşat's "Çanakkale Gazhal" and Yahya Kemal Beyatlı)

İlginç bir casusluk hikâyesi: Of'taki Bayburtlu "Hoca"! (An Interesting Spy Story: "Hodja of Bayburt" in Of) - Süleyman ATMACA

Haberler / News

Basından İktibaslar / Quotes From the Press

ARŞİV'DEN VESİKALAR

SULTAN MEHMED REŞAD'IN ÇANAKKALE GAZELİNE YAZILAN TAHMİSLER VE YAHYA KEMAL BEYATLI

Hayrettin MERAL

Başbakanlık Osmanlı Arşivi - İstanbul

Dolmabahçe Sarayına ait Hazîne-i Hâssa Belgeleri Katalogunda "Çanakkale Savaşı için yazılmış (Sultan M. Reşad devrindeki) çeşitli kişilerin şiirleri" şeklinde kayıtlı MSHHA E-I/5[1] kodu verilmiş belgeler incelendiğinde bunların, Sultan Mehmed Reşad'ın (1884-1918) Çanakkale Zaferi için yazdığı Gazel'e yapılan tahmisler olduğu anlaşıldı. Bu tahmisleri (matbu olan biri hariç) bizzat şairlerin kendi el yazılarıyla yazdıkları görülmektedir ve bu bakımdan orijinaldir. Bu tahmislerin arasında Yahya Kemal Beyatlı'ya ait olanının da bulunması hasebiyle ve içinde bulunduğumuz 2008 yılının Yahya Kemal Yılı olmasından dolayı bu belgeleri kültür dünyasına duyurmak istedik.

Bu tahmislerin bazılarında bulunan takdim yazılarından, bunların Mâbeyn-i Hümâyun Başkitâbeti'ne padişaha arz edilmek üzere gönderildiği anlaşılıyor. Meselâ; Mer'î Paşazâde Abdülkadir Nâsıh'ın gönderdiği tahmisin üst yazısı şöyledir:

Mâbeyn-i Humâyun-ı mülûkâne Başkitâbet-i celîlesi huzûr-ı sâmîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Şevketlü kudretlü azametlü padişahımız efendimiz hazretlerinin bi-hakkın hakîmü'ş-şu'arâ ve şâ'irü'l-hükemâ olduklarını isbât ve irâ'e eden ve hikemiyât-ı âliyenin elhak ve elhak beytü'l-kasîd-i sehl-i mümteni'ini teşkîl buyuran manzûme-i garrâ-i mülûkânelerini ancak edebiyât-ı Osmâniyyeye intisâb-ı memlûkânem hasebiyle cür'et-yâb-ı tahmîs olunarak bir sûreti rabten huzûr-ı sâmî-i fahîmânelerine arz ve takdîm kılınmışdır.

Hâdim-i kadîm-i ilm ü irfân olmasıyla beyne'l-akrân kesb-i temeyyüz buyurmuş olan yed-i mü'eyyed-i celîle-i âsafîleriyle lütfen atebe-i felek-mertebe-i cenâb-ı zıllullâhîlerine arz ve takdîmine ve arab-zâde olduğum hâlde hizmet-i edebiyât-ı Osmâniyye ile mübâhî bulunduğumun nişâne-i kıymetdârı ve mûcibü'l-iftihârı olmak üzere bir âtifet-i seniyye-i mülkdâr-ı efhamî ile tesrîr ve dilkâm buyurulmaklığım tazarru' ve istirhâmında bulunduğumun arzına erzânî-i inâyet ve müsaade-i celîle-i vezîrânelerinin tevakku' ve istirhâmına mücâseret etdikde kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene 1332 [26 Ekim 1916]

Haleb:

Mer'î Paşazâde Abdülkadir Nâsıh köleleri[2]

Mâbeyn-i Hümâyun'a gönderilen bu tahmislerin içinde tabii ki en meşhur olanı Yahya Kemal'in tahmisidir. Bu tahmisle birlikte aynı zamanda bir arşivci olan Ali Emirî'nin tahmisinin metni verilecektir. Ayrıca bir kadın şaire ait olması bakımından Şair Nigar Hanım'ın tahmisiyle gayet süslü yazılmış olan Üsküdar Sultânîsi'nden Ali Rıdvan'ın tahmisinin metinleri de verilecektir.

Bu dosya içerisindeki belgelerde mevcut olup Mâbeyn-i Hümâyun'a tahmis gönderen şairler şunlardır:

1. Yahya Kemal
2. Üsküdar Sultânîsi'nden Ali Rıdvan

---

1 BOA, *MSHHA* [Millî Saraylar Hazîne-i Hâssa Arşivi]
2 BOA, *MSHHA* E.1/5 (Belge No: 29)

3. Çelebî-i hazret-i padişâh-ı a'zam (Veled Çelebi)[3]

4. Dersaadet İstinâf Hukuk Mahkemesi a'zâsından Tevfik Lâmih

5. Kalkandelenli Şeyh Mustafa Ruhî Efendi'nin mahdumu Yıldız Kütübhanesi me'muru Sabri

6. Yümnî (Sind Başşehbenderlerinden)

7. Sabit (Ser-esvâbî-i Hazret-i Şehriyârî)

8. Emirî (Ali Emirî Efendi)

9. Halid (Ömer Hilmi Efendi'nin Müdîr-i Umûru)

10. Feriköy Emrâz-ı Dâhiliye Hastahanesi Ser-tabîbi Mustafa Sâmi

11. Maarif Nezâreti Kütübhânesi Müfettişi Tevfik

12. Mâbeyn-i Hümâyûn-ı mülûkâne etıbbâsından Ali

13. Osmanlı Donanma Cemiyeti Merkez-i Umumî a'zâsından Bahriye Müsteşar-ı esbakı Üsküdârî Tal'at

14. Harbiye Nezâreti Mu'amelât-ı Zâtiye Evrak ve Dosya Kısmı'nda ketebeden Mes'ud

15. Nigâr bint-i Osman

16. Şûrâ-yı Evkâf Reisi Mâhir

17. Abdülhalim (Sabık Çelebi)

18. Ma'mûratülaziz Encümen-i Vilâyet Başkatibi ve Matbaa Müdürü Haydar

19. Haleb Meb'usu Merî Paşazâde Abdülkadir Nâsih

Bunlardan başka tahmis olmayıp biri Arapça olmak üzere padişaha sunulmuş iki şiir daha vardır[4].

Bu tahmisler Tasvîr-i Efkâr başta olmak üzere o günlerde çıkan çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Ayrıca, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Mehmed Reşad Bölümü nu. 533'te bulunan yazma mecmualar ile Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y. 697'de bulunan *Beşinci Sultan Mehmed Reşad'ın Meşhur Gazeli ve Tahmisleri* isimli yazma mecmualarda da toplanmıştır[5].

ÇANAKKALE ZAFERİ VE SULTAN REŞAD'IN GAZELİ

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti; Almanya, Avusturya ve Macaristan'la birlikte savaşa girmişti. Bunun üzerine İngilizlerle Fransızlar, Boğazları geçip

Ruslara yardım etmek ve Batı cephesindeki Alman baskısını azaltmak için Çanakkale'den geçerek İstanbul'u ele geçirmek istediler. Fakat o günün en güçlü donanmasıyla desteklenmiş ordusu bunu başaramadı.

Bütün dünyayı hayrete düşüren ve düşmanlarımızın rezil olmuş bir şekilde geldikleri gibi geri gitmelerine yol açan o muhteşem Çanakkale Zaferi'nden sonra Sultan Beşinci Mehmed Reşad (1884-1918), bir şükür nişânesi olarak bu gazeli yazmıştır. Beş beyitten oluşan bu gazel devrin hemen bütün gazete ve mecmualarında yayınlanır. Gazeli edebî yönden inceleyen Meserret Demiröz'e göre; "Bu samimî şiir her şeyden önce çok sâde ve basittir. Yek-âhenk ve yek-âvâz diyebileceğimiz gazel, bir plana bağlı olduğundan içinde düşünce ve kelime tekrarı yoktur. Bu itibarla bir sehl-i mümtenî örneği sayılabilecek değerdedir"[6]. Gazel halk tarafından çok sevilir ve okunur. Şairler de Gazel-i Hümâyun'a tahmis[7] yazarlar.

3 Parantez içerisinde yazılan isimler ve sıfatlar belgede olmayıp metinde adı geçen makaleden faydalanarak eklenmiştir.

4 Çelebi Efendi Dâîlerinin Yaveri Hayrî- Giridî el-Mevlevî imzasını taşıyan ve konusu Çanakkale Zaferi olan şiir ile Dârülfünûn-ı Osmânî Hadis Muallimi Mehmed Mekkî'nin mahdumu Mustafa Mehmed'e ait olup Sultan Mehmed Reşad'a Alman İmparatoru tarafından hediye edilen Seyf-i Zafer (Zafer Kılıcı) münasebetiyle yazılan Arapça şiir.

5 Bu yazma mecmualarda bulunan tahmisler için bk. Enfel Doğan, Fatih Tığlı, "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. 33, İstanbul 2005, s. 41-96. Burada ele alınan belgelerle karşılaştırıldığında bazı okuma hataları olsa da konuyu incelemede başarılı ve doyurucu bilgiler ihtiva eden bir makaledir. Diğer tahmislere ilgili duyanlara bu makale tavsiye edilir.

6 Meserret Demiröz, *"Gazel-i Hümâyûn ve Tahmisleri"*, 1. Millî Türkoloji Kongresi, Kervan Yayıncılık, İstanbul 1980, s. 106.

7 Beşleme anlamına gelen tahmis daha çok bir gazelin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenerek beşli bentler hâline getirilmesidir. Kasidelere ve diğer nazım şeklinde yazılmış şiirlere de tahmis yapıldığı görülür. Tahmis edilen gazel, hem kendinin hem de yazılan tahmisin kıymetini artırır. Şairlerin padişah ve devlet adamlarının gazellerini tahmis etmeleri, kaside yazmalarındaki gibi çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Arzu edilen bir görevin şaire verilmesi veya caize (ödül) alma arzusu tahmis yazılmasında etkin sebeplerdendir.

MANZÛME-İ GARRÂ-İ HAZRET-İ HİLÂFET-PENÂHÎ

Savlet etmişdi Çanakkal'a'ya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden
Lâkin imdâd-ı İlâhî yetişüp ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâm'a nüfûz etmeğe gelmiş-iken
Kapanup secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Gazelin çevirisi

Saldırmıştı Çanakkale'ye karadan ve denizden
Müslümanların iki kuvvetli düşmanı birden
Lâkin Allah'ın yardımı yetişip ordumuza
Her bir askeri bir kale oldu, bir çelik beden
Asker evlâtlarımın azmi karşısında
Aczini idrâk eyledi nihayet düşman
Şereflerini ayaklar altına alarak kaçtılar
İslam'ın kalbini ele geçirmeye gelmişken
Reşad! Şükür secdesine kapan ve eyle duâ:
İslam ülkesini Allah eylesin emin

YAYHA KEMAL BEYATLI VE TAHMİSİ

Yahya Kemal'in (1884-1 Kasım 1958) asıl adı Mehmed Âgâh'tır. Babası Üsküp'te bir süre belediye reisliği yapan Nişli İbrahim Bey, annesi Leskofçalı Galib'in yeğeni Nakiye Hanım'dır. İlk eğitimine annesi ve lalası tarafından başlandıktan sonra Yeni Mekteb'e yollandı. Daha sonra bu okuldan alındı ve Mekteb-i Edeb'e verildi. Üsküp İdadîsi'ni ailesinin Selanik'e taşınması sebebiyle yarıda bıraktı. Eğitimine Selanik Mekteb-i İdadîsi'nde devam etti. İstanbul'a gelerek Galatasaray Sultanîsi'ne girmek istediyse de kayıt dönemi geçtiğinden buraya giremedi. Bir süre akrabalarından Abdurrahman Paşazâde İbrahim Bey'in Sarıyer'deki evinde kaldı. Etkilendiği Jön Türklere katılmak için 1903 yılında Paris'e kaçtı. Burada Jön Türk hareketinin önde gelen simalarıyla tanıştı ve sıkı ilişkiler kurdu. Paris'te Ecole Libre des Sciences Politiques'in Dış Politika bölümüne girdi. Burada kimliğinin oluşmasında önemli bir yeri olan Albert Sorel'den etkilendi. Okuldan mezun olmadan 1912 yılında İstanbul'a döndü. Dârüşşafaka, Medresetü'l-vâizîn, Bahriye Mektebi başta olmak üzere çeşitli okullarda edebiyat, tarih ve medeniyet dersleri verdi. Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde görev yaptı. Bu arada çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri ve Millî Mücadele ile ilgili yazıları yayınlanıyordu. Lozan barış görüşmelerinde müşavir olarak bulundu. Bu görevinden geldikten sonra Urfa milletvekili seçildi. Varşova, Madrid ve Lizbon'da orta elçi olarak görev yaptı. Elçilikten sonra Yozgat, Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliklerinde bulundu. Son resmî görevi Pakistan büyükelçiliğinden 1949 yılında emekli oldu. Bu tarihten ölümüne kadar İstanbul'da yaşadı. Hiç evlenmedi ve hayatının son dönemlerini Park Otel'de geçirdi[8].

Edebî kişiliği ve şiir hakkındaki görüşleri

Yahya Kemal şiir hakkındaki görüşlerini 1913 yılından sonra yaymaya başladı. Bu, 'saf şiir'', onun tabiriyle 'tad şiiri' dediği görüştür. Bu anlayışa göre asıl edebiyat 'nesir'dir. Şiirin görevi, nesrin ifade etmediğini ifade etmektir. Bu da 'dilin', yine dil aracılığıyla kendi kendini aşmasıdır. Böylece dil kendi mahiyetinden kurtulur ve yeni bir hayat yaşamaya başlar. Şair kelimelere yeni 'hassalar' kazandıran büyücü gibidir. Bunu da şair, Yahya Kemal'in tabiriyle 'derûnî âhenk' sayesinde elde eder. Bu iç âhenk ölü bir kalıp olan vezinden ayrı bir şeydir. Aynı vezinle çok güzel bir mısra söylenebileceği gibi alelâde bir söz de söylenebilir. Âhenk sayesinde mısra kanatlanır uçar. Nesrin en küçük parçası cümledir, hâlbuki şiirde en küçük parça âhenkten doğan mısradır. İç âhenk şiiri nesirden ayırır ve musikîye yaklaştırır. Fakat şiir ne biridir, ne de ötekidir. Bu ikisinin orijinal bir terkibidir[9].

Yahya Kemal şiiriyle medeniyetimizi tarih çerçevesinde tespit etmeğe, onun büyüklüğünü anlatmaya, en üstün bir değerlendirmeyle onu gözler önüne sermeye çalışır. Sanki Osmanlı Devleti'nin yenilişi ve parçalanışı üzerine şöyle demek ister: "Evet siz bizim bu medeniyet dönemimizi kapadınız. Ama bu medeniyet, medeniyet tarihinde bir altın kitaptı. İşte ben çağımızdan geri dönerek onun içinde yaşıyorum. Bir nevi mermerle o dönemi mumyalıyorum, tâ gelecekte bir çağ onun mumyalarını çözdüğünde onu taptâze görebilme imkanına ersin." Osmanlının önlenemez çöküşünden sonra Yahya Kemal bir anıtta toplar sanki sonsuz macerayı, ulu ve unutulmaz bir medeniyet macerasını[10].

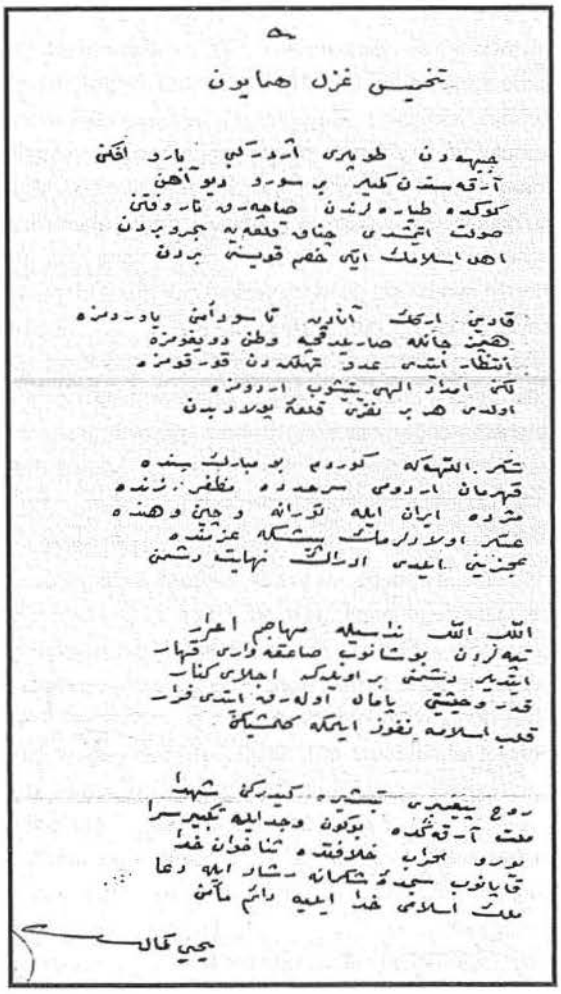
8 Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Kâzım Yetiş, Yahya *Kema -I, Hayatı, İstanbul Fetih Cemiyeti*, İstanbul 1998; Orhan Okay, "Beyatlı, Yahya Kemal", TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 6, İstanbul 1992, s. 35-39. Abdullah Uçman, *'Beyatlı, Yahya Kemal', Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 318-320.

9 H. Vehbi ERALP, Yahya Kemal İçin, Yahya Kemali Sevenleri Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1959 s. 42.

10 Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları*, İstanbul 1986, s. 52-53

Kendine özgü bir şiir dünyası ve anlayışı olan Yahya Kemal, sanatta hürriyetin gerekli olduğuna inanırdı. Ona göre sanatkâr için tek mecburiyet güzel eser meydana getirmektir. Bir gün kendisine: "Yahya Kemal Bey, biz nasıl bir şiir istiyoruz, bilir misin?" diye soran eski bir milletvekiline şöyle der: "Hayır sizin nasıl bir şiir istediğinizi bilmiyorum, bilmek de istemem. Ben nasıl bir şiir istiyorum, bunu biliyorum ve bu şiiri söylemeye çalışıyorum. Siz de istediğiniz şiiri söyleyiniz, fena mı, iki türlü şiir olur, edebiyatımız zenginleşir"[11].

Yahya Kemal'in bir özelliği de dostluğa ve dost sohbetlerine çok önem vermesidir. Ahmed Hamdi Tanpınar'a: "İnsanın Ufku İnsandır." demiştir. İnsanın her şeyin yokluğuna tahammül edebileceğini yalnız 'insanın' yokluğuna tahammül edemeyeceğini belirtmektedir.

Yahya Kemal'in çok iyi bir hafızası ve dinleyenleri hayrete düşüren derecede tarih bilgisi vardı. İslâm Tarihi'ni özellikle Osmanlı Tarihi'ni ve Fransa'da tahsil gördüğü için Fransa Tarihi'ni çok iyi bilirdi. Bir dost sohbetinde, söz Osmanlı Devleti'nin gerilemeye yüz tuttuktan sonra Sadrazamların daha sık değiştirilmesine geliyor. Yahya Kemal büyük bir sükûnetle dört asır boyunca iş başına gelmiş bütün Sadrâzamları sıra ile saymaya başlar. Hem de Sadârete geliş ve azlediş tarihleriyle birlikte sayar Sadrâzamları. Fransa'da bulunduğu zaman Fransız aydınları kendi aralarında Fransa tarihi hakkında ihtilafa düştükleri bir konuda Yahya Kemal'i hakem tayin ettikleri söylenmektedir[12].

TAHMİSİ

Cepheden topları ejder gibi bârû-efken

Arkasından gemiler bir sürü dîv-i âhen
Gökde tayyârelerinden saçarak nâr u fiten
Savlet etmişdi Çanakkal'a'ya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden
Kadın erkek anadan tâ süd emen yavrumuza
Hepimiz cânla sarıldıkça vatan duygumuza
İntizâr etdi adû tehlikeden korkumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişüp ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Şükür Allâh'a ki gördüm bu mübârek sinde
Kahramân ordumu serhadde muzaffer zinde
Müjde İrân ile Turan'a ve Çîn ü Hind'e
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen
Allah Allah nidâsıyla muhâcım ahrâr
Tepelerden boşanup sâika-vârî kahhâr
Etdiler düşmeni bir öyle ki iclâ-yı kenâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâm'a nüfûz etmeğe gelmiş-iken
Rûh-ı Peygamberi tebşîre giderken şühedâ
Millet arkanda bugün vecd ile tekbîr-serâ
Yürü mihrâb-ı hilâfetde senâ-hân-ı Hudâ
Kapanup secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men[13]

ALİ EMİRÎ EFENDİ VE TAHMİSİ

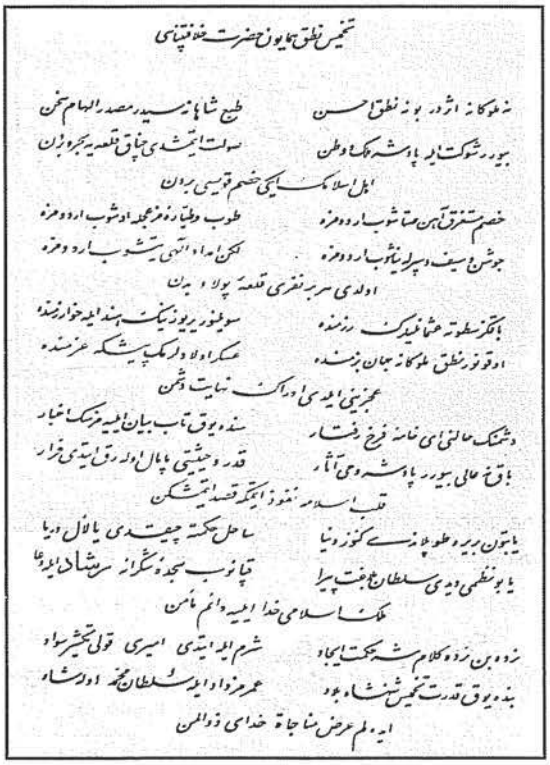
Ali Emerî (1857-1924) Diyarbakır'da doğmuştur. Emirzâde lakabıyla meşhur olan bir aileye mensup olup, Sâim Seyyid Mehmed Emirî Çelebi'nin torunu, tüccardan Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. İlk eğiti-

11 H. Vehbi Eralp, Yahya Kemal İçin, s. 20

12 Eralp, Yahya Kemal İçin, s. 36

13 BOA, MSHHA E.1/5 (Belge No: 1)
Yahya Kemal'in Eski Şiirin Rüzgârıyle isimli kitabının 111. sayfasında bulunan tahmisle belgeden alınan tahmis arasında bazı mısra ve kelime farkları vardır. Yahya Kemal'in daha sonra bazı değişiklikler yaptığı anlaşılmaktadır. Mesela; ikinci kıtanın üçüncü mısrası kitapta 'İntizâr eyledi gafletle adû korkumuza' şeklinde ve son kıtanın üçüncü mısrası 'Sen de mihrâb-ı hilâfette cebin-sây-ı senâ' şeklindedir. Bunun gibi değişiklikler için bkz. Ag. Makale.)

minden sonra aldığı özel derslerle kendisini yetiştirdi. 1877 yılında ilk memurluğu olan Mardin sancağı Tahrirat Kalemi'nde işe başladı ve İkinci Meşrutiyet'in ilânından (1908) sonra emekli oluncaya kadar başta Yemen, Halep, Yanya, İşkodra olmak üzere imparatorluk coğrafyasının muhtelif yerlerinde çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Bu görevleri sırasında bulunduğu bölgelerle ilgili eserler yazması ve buralardan daha sonra Millet Kütüphanesi'nin önemli bir bölümünü oluşturacak nadir ve tek nüsha kitaplar toplaması ile meşhurdur. Bu eserler arasında meşhur Divânü Lügati't-Türk

de vardır. Emeklilik yıllarında İstanbul'da başkanlığını yaptığı Tasnif-i Vesâik-i Tarihiyye Encümeni başta olmak üzere çeşitli encümenlerde üyeliklerde bulundu. Ölümüne kadar müdürü olarak görev yaptığı Millet Kütüphanesi'nde kitaplarıyla beraber yaşayan, kendine özgü bir hayatı olan Ali Emirî telif ettiği eserleri ve yayınladığı mecmualar başta olmak üzere bazı kıymetli eserleri de yayınlayarak kültürümüze hizmet etmiştir[14].

TAHMİSİ

Tahmis-i nutk-ı hümâyun-ı hazret-i Hilâfet-penâhî

Ne mülûkâne eserdir bu ne nutk-ı ahsen
Tab'-ı şâhânesidir masdar-ı ilhâm-ı sühan
Buyurur şevket ile pâdişeh-i mülk ü vatan
Savlet etmişdi Çanakkal'a'ya bahr ü berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavîsi birden
Hasm-ı müstağrak-ı âhen sataşup ordumuza
Top u tayyâre-i müz'icle üşüp ordumuza
Cevşen ü seyf ü siperle yanaşup ordumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetişüp ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Bakınız satvete Osmanlıların rezminde
Söylenir yer yüzünün Hind ile Hârizminde
Okunur nutk-ı mülûkâne cihân bezminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Düşmenin hâlini ey hâme-i ferruh-reftâr
Sende yok tâb-ı beyân eyleyemezsin ihbâr
Bak ne âlî buyurur pâdişeh vahy-âsâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâm'a nüfûz etmeğe kasd etmiş iken

Ya bütün bir yere toplandı künûz-ı dünyâ
Sâhil-i hikmete çıkdı ya leâl-i deryâ
Ya bu nazmı dedi sultân-ı belâgat-pîrâ
Kapanup secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâm'ı Hudâ eyleye dâim me'men

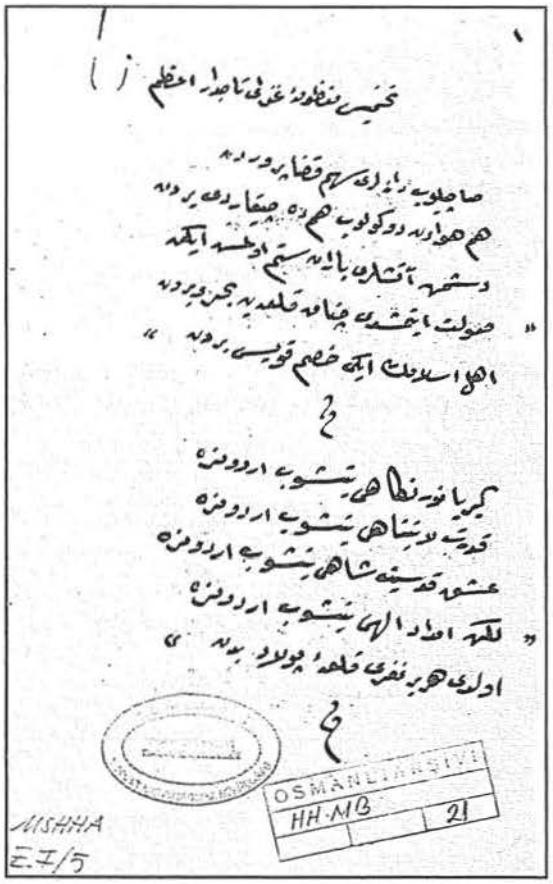
Nerde ben nerde kelâm-ı şeh-i hikmet-îcâd
Şerm ile etdi Emirî kulu teksîr-i sevâd
Bende yok kudret-i tahmîs-i şehinşâh-ı bilâd
Ömr-i müzdâd ile Sultân Mehemmed ola şâd
Edelim arz-ı münâcât-ı Hudâ-yı zü'l-men[15]

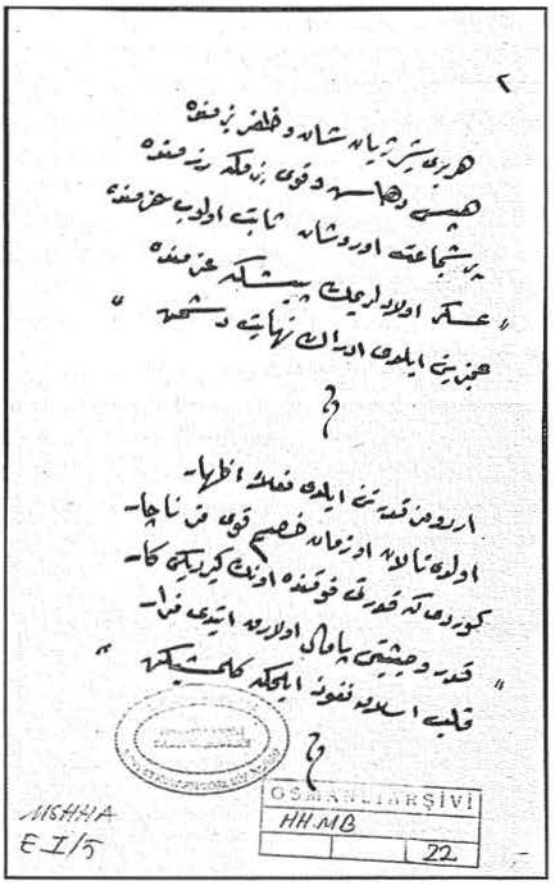
NİGÂR HANIM VE TAHMİSİ

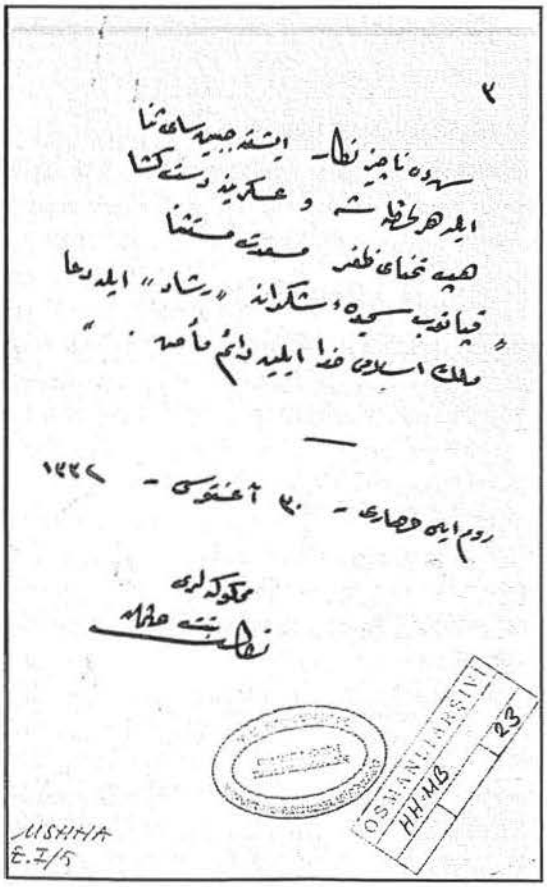
1848 Macar İhtilâli'nde Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar Osman Paşa'nın kızı olan Nigâr Hanım'ın (1862-1 Nisan 1918) tam adı Fatma Hatice Nigâr'dır. İlk eğitimine yatılı olarak gittiği Kadıköy'deki Fransız okulunda başladı. Çeşitli özel hocalardan dersler aldı ve kendini yetiştirdi. Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rumca, Arapça ve Farsça öğrendi. Doğu ve Batı kültürünün etkisiyle kendini geliştirdi. İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra Rumelihisarı'ndaki yalısı ile Nişantaşı'ndaki konağında her hafta düzenli olarak sanat ve edebiyat sohbetleri düzenledi. Bu sohbetlere katılanlar arasında; Abdülhak Hâmid, Recaizade Mahmud Ekrem, Celâl Sahir, Cenap Şehabeddin gibi edebiyatçıların yanı sıra çeşitli Avrupalı entelektüeller de bulunmaktaydı. İlk şiirlerini *Uryan Kalb* takma adıyla *Servet-i Fünûn*'da yayınlayan Nigâr Hanım, daha çok hayatının acılarını, bir kadının duygu ve hassasiyetlerini, aşk, ıstırap, ayrılık acıları ve tabiat güzelliklerini şiirlerinde başarıyla işlemiştir. Duygularını samimî bir şekilde ifade etmesi Cumhuriyet dönemine kadar yetişen kadın şairlerin en büyüğü olarak anılma-

[14] TDV, İslâm Ansiklopedisi, c. 2, İstanbul 1989, s. 390-91.

[15] BOA, *MSHHA* E.1/5 (Belge No: 10)

sına sebep olmuştur. 1918 yılında yakalandığı tifüs hastalığından kurtulamayarak vefat etti[16].

Tahmîs-i manzûme-i garrâ-i tâc-dâr-ı a'zam

Saçılup dâneleri sehm-i kazâ-perverden
Hem havâdan dökülüp hem de çıkardı yerden
Düşmen âteşleri bârân-ı sitem olmuş iken
Savlet etmişdi Çanakkal'a'ya bahr ü berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavîsi birden

Kibriyâ nûr-ı nigâhı yetişüp ordumuza
Kudret-i lâ-yetenâhî yetişüp ordumuza
Aşk-ı kudsiyyet-i şâhî yetişüp ordumuza
Lakin imdâd-ı İlâhî yetüşüp ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

16 Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk. İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. baskı, c. 3, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 1204-1207; Abdullah Uçman, *'Nigâr Hanım', Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, C. 2, İstanbul 1999, s. 366-367; Nazan Bekiroğlu, *Şâir Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

Her biri şîr-i jiyân şân ü zafer bezminde
Hepsi dehhâş u kavî bezm-geh-i rezminde
Pür-şecâat uruşan sâbit olup hazminde
Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Ordumuz kudretini eyledi fi'len izhâr
Oldu nâlân o zamân hasm-ı kavîmiz nâ-çâr
Gördü ki kudreti fevkinde onun girdiği kâr
Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Sen de nâçîz Nigâr işte cebîn-sâ-yı senâ
Eyle her lahza şeh ü askerine dest-güşâ
Hep temennâ-yı zafer mes'adet-i müstesnâ
Kapanup secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men

Rumelihisarı: 30 Ağustos 1332

memlûkeleri
Nigâr bint-i Osman

ÜSKÜDAR SULTANÎSİ'NDEN ALİ HAYDAR VE TAHMİSİ

Atebe-i felek-mertebe-i hümâyuna takdîme-i mûrâne ve hakîrânedir.

Manzûme-i garrâ-i mülûkânenin tahmîs-i ubeydânesi

Senelerden beri düşmenler ile pençeleşen
Türk'ü mahv etmek için toplayarak bir sürü zen
Getirip hem nice bin âlet-i mevlûde-i fen
"Savlet etmişdi Çanakkal'a'ya bahr ü berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavîsi birden"

Vurmak isterdi büyük darbe bizim şânımıza
Bakdı bir nazra-i tehdîd ile hakanımıza
Saldı pür-hiddet ü şiddet beden ü cânımıza
"Lâkin imdâd-ı İlâhî yetişüp ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden"

Türklerin şiddetini görmek için rezminde
Bir dakîka bulunup durmalıdır bezminde
Pâdişâhım buyurur şi'r-i güher nazmında
"Asker evlâdlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen"

Bir zamân saç yoluyorken analar zâr u nizâr
Bir zamân kan saçıyorken bize hasm-ı kahhâr
Eğlen, neş'elen... kavm-i le'îm ü bî-âr
"Kadr ü haysiyyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâma nüfûz etmeğe gelmiş-iken"

Yükselip şanlı hilâl oldu münevver dünyâ
Gayret-i asker-i İslâm'ı cihân etdi senâ
Himmet-i milleti alkışladı sükkân-ı semâ
"Kapanup secde-i şükrâna Reşâd eyle duâ
Mülk-i İslâmı Hudâ eyleye dâim me'men"

Üsküdar Sultanîsi'nden abd-i memlûkleri
Ali Rıdvan[17]

17 BOA, MSHHA E.1/5 (Belge No: 2)